

Даниела ТОШЕВА
Филозофски факултет, Скопје
toshevadaniela@gmail.com

ПРЕДБРАЧНИОТ ПОДАРОК НА ГРЕГОРИЈА (ЈУСТИНИЈАН, НОВЕЛА 2)

Апстракт. – Текстот што следува е превод на една законска уредба од Јустинијан (Nov. 2) објавена 535 година, која се однесува на прашањата поврзани со предбрачниот подарок што сопругот ѝ го дава на сопругата, и правата врз него по смртта на сопругот. Она што го поттикнува објавувањето на законот е еден конкретен случај, каде некојаси Грегорија по смртта на својот сопруг, му го дава правото на сопственост врз предбрачниот подарок на својот син, додека ќерка ѝ не добива ништо. Бидејќи синот умира пред мајката, неговата сестра заедно со мајка им се повикани на наследството. Меѓутоа, сестрата на починатиот (ќерката на Грегорија) сака да ја исклучи мајката од наследството на својот брат и од какви било права врз предбрачниот подарок, бидејќи мајката има намера да влезе во втор брак; основа за ваквиот потег на ќерката кон мајката е претходното законодавство. Всушност, Јустинијан прави реформа во однос на наследните права на мајката спрема своите деца во случај кога таа влегува во втор брак, а истовремено со овој закон се ограничува мајката во правото на избор на некое од децата и исклучување на другите од правото на сопственост врз предбрачниот подарок.

Клучни зборови. – предбрачен подарок (*donatio ante nuptias*), право на користење (*usus*), право на сопственост (*dominium*), втор брак, законски наследен ред, наследство, новела 2, Јустинијан.

1. МИРАЗОТ (DOS) И ПРЕДБРАЧНИОТ ПОДАРОК (DONATIO ANTE NUPTIAS)

Миразот (*dos*) на жената бил задолжителен предуслов за склучување законски брак (*iustum matrimonium*), со кој се обезбедувала из-

дршка за трошоците во текот на бракот (*ad onera matrimonii sustinenda*). Но во законодавството на христијанските цареви за првпат се спомнува *предбрачен подарок* (*donatio ante nuptias*) како еквивалент на миразот, кој го дарува мажот на жената¹. Станува збор за подарок со поинаква природа од т.н. едноставни подароци (*simplices donationes*), а таа разлика ја објаснува Јустинијан во една законска одредба (*Cod. Iust. 5.3.20.4*)², сакајќи да утврди кои подароци се дозволени, а кои не меѓу сопружниците. Имено, тој нагласува дека само дарот поради мираз (*propter dotis datio*) и дарот поради брак (*propter nuptias*) се дозволени форми на дарување меѓу сопружниците, додека сите останати поголеми дарувања што се случуваат по склучувањето на бракот се сметаат за неважечки и на таа тема е посветено доволно внимание во *Дигести* 24.1 под насловот *De donationibus inter virum et uxorem*.

Во времето на Јустинијан исчезнува таа разлика – дали се подарува пред или за време на брак, при определување на видот на подарокот, а подароците ги разликува причината за која се дадени, а не кога се дадени. Претходно, како што е наведено во *Институциите* на Јустинијан (*Inst. 2.7.2*), Јустин дозволил да се зголемуваат пребрачните подароци за време на бракот, само заради тоа што станало вообичаено и миразот да се зголемува во текот на бракот. Од тие причини, на истото место Јустинијан го востановува општиот назив *donatio propter nuptias* („подарок поради брак“) за подарокот што ѝ го дава мажот на жената. Всушност, со обичните подароци можеле да се случат значајни имотни одлевања од едното семејство во другото, односно она на мажот и она на жената, затоа што обичните подароци меѓу мажот и жената стануваат сопственост на даропримателот и не може да се вратат по разрешувањето на бракот, како што е случај со миразот, или со предбрачниот подарок. Законодавците се грижеле имотот, и покрај тоа што е даруван, да остане во семејството и во крајна линија да го наследат децата. Во таа смисла пребрачниот подарок е сличен со миразот: тој станува имот на жената,

¹ Предбрачниот подарок кон жената првпат се спомнува во една законска уредба на царевите Теодосиј и Валентинијан (*Cod. Theod. 3.8.2*) издадена 381 г., која е донесена во врска со премажувањето. Имено, жената немала право да го задржи имотот од мажот, без разлика дали се работи за предбрачен подарок или за имот оставен преку завештание доколку реши повторно да се мажи.

² *Sancimus itaque omnes licentiam habere sive priusquam matrimonia contraxerint sive postea donationes mulieribus dare propter dotis dationem, ut non simplices donationes intellegantur, sed propter dotem et propter nuptias factae. simplices etenim donationes non propter nuptias fiunt, sed propter nuptias vetitae sunt.*

но со него управува мажот, кој не смее да го отуѓи, како што не може да го отуѓи ниту миразот. Тоа е така, зашто ниту мажот има право на сопственост над миразните добра, а ниту жената има право на сопственост над предбрачниот подарок. Тие имаат само право на користење, кое во законодавството што претходи на Јустинијан се одземало доколку влезат во втор брак. Сопственици на миразните добра и предбрачниот подарок стануваат децата, а не родителите.

2. ПРАВАТА ВРЗ ПРЕДБРАЧНИОТ ПОДАРОК ПО СМРТТА НА СОПРУГОТ

Во законската уредба чиј превод следува подарокот што мажот ѝ го дава на жената се нарекува *προγαμιαία δωρεά* во грчката верзија, а во латинската *ante nuptialis donatio*, што е спротивно со препораката на Јустинијан во *Институциите* (2.7.2.). Во законските уредби што се издадени пред Nov. 2, без разлика дали од постарите христијански цареви, или од самиот Јустинијан, уредено е ако мажот умре пред жената, тогаш предбрачниот подарок да се третира како да бил сопственост на мажот, така што сопственоста се пренесува на децата; жената, од друга страна, имала право на плодоуживање или користење, но исто така имала право да избере (*ius electionis*) едно од децата да ја добие сопственоста врз предбрачниот подарок, а другите да ги лиши од таа можност. Во случај да се премажи, според претходното законодавство, жената немала права врз добрата добиени од мажот, вклучително и пребрачниот подарок, па дури и кога тие добра се дел од наследниот имот на некое од децата. Тоа што мајката немала право да наследува од своите деца доколку починат пред неа, без разлика дали се работи за имот што детето го добило од таткото или за сопствен имот, се должи пред сè на агнатскиот систем на наследување, кој почнува да се заменува со когнатски систем на наследување³.

Со оваа уредба на Јустинијан се менуваат повеќе работи во врска со наброените теми, така што претставува реформа во областа на наследувањето, особено во случаи кога жената се решава да влезе во втор брак откако починал првиот сопруг.

Во врска со предбрачниот подарок, новината на Јустинијан најпрвин се однесува на правото на избор на мајката кому од децата да му

³ Агнатското наследување конечно се заменува со когнатско во новелите 118 и 127 на Јустинијан.

припадне сопственоста врз предбрачниот подарок. Имено, таа е лишена од тоа право на избор меѓу децата, што е најавено и во насловот на новелата, така што сите деца, без разлика на полот, стануваат сопственици на предбрачниот подарок, а мајката продолжува да биде корисник додека е жива и тоа право ѝ е загарантирано. Со оваа уредба се регулираат, исто така и правата врз подарокот кога децата ќе починат пред мајката, но исто така и наследните права на мајката врз имотот на своите починати деца кога тие умираат бездетни, и во случај кога таа останува вдовица и во случај кога ќе влезе во втор брак. Ако починат децата без да остават свои наследници, во тој случај имотот припаѓа на мајката и на останатите браќа и сестри доколку се живи, а не на надворешни лица како претходно. Со уредбата на Јустинијан, ова правило важи и доколку жената влезе во втор брак. Имено, смета дека не треба да се лишуваат жените од наследување на своите деца, макар и во рамките на наследниот имот да влегува и предбрачниот подарок, над кој таа дотогаш имала само право на користење (*χρήσις*, *usus*) а не и право на сопственост (*δεσποτεία*, *dominium*). Значи, и во случај да се премажи, таа го задржува правото на користење на предбрачниот подарок, а правото на сопственост над останатиот наследен имот од детето, кој е стекнат по предбрачниот подарок, таа го дели заедно со браќата и сестрите на починатиот.

Ваквиот однос кон правата на жените е поттикнат од стремежот кон морална чистота, т.е. *σοφροσύνη*, за кое царот се залага во голем дел од своите уредби што се однесуваат на жените. Според Јустинијан, иако е чесно жената да не се мажи по вторпат, сепак не треба законите да бидат сурови и да ги казнуваат ако веќе решиле да влезат во законски брак, бидејќи на тој начин ќе прибегнат кон незаконски и блудни врски со своите слуги или слично, а ќе се поттикне и омраза кон сопствените деца. Така, тие ќе бидат уште подалеку од моралната чистота. Причина за објавување на овој закон, пак, е конкретен случај во кој е инволвирана извесна Грегорија, за кој царот требало да даде разрешница.

ЈУСТИНИЈАН, НОВЕЛА 2⁴

ЗА ЖЕНИТЕ КОИ СЕ МАЖАТ ПО ВТОРПАТ ДА НЕМААТ
ПРАВО НА ИЗБОР, НО И ЗА ДРУГИ ПОГЛАВЈА
(УРЕДБАТА Е СОСТАВЕНА ПОРАДИ НЕКОЈА ГРЕГОРИЈА)

Истиот цар [Јустинијан] до Хермоген, преславниот магистер на светите царски служби⁵, поранешен консул и патрикиј.

[УВОД]

На Ромеите што имаат објавено закони пред нас, поттик за тоа постојано им давала разновидноста на случаи што настанувале; а и ние, уредувајќи го сиот законодавен дел на државата, речиси сета исправка што ја направивме, беше или врз основа на известувањата од молителите, или врз основа на судските иследувања. Оттука, имено, потекнуваат голем дел од законите што ги запишавме за нашите поданици. Нешто такво и сега произлезе, што нè повика на овој закон.

Молителката Грегорија кажа дека порано била мажена и имала две деца, машко и девојче, но го изгубила сопружникот. Бидејќи искусила голема наклонетост од страна на синот, сметала дека не треба да го остави без награда, а ниту да го остави без честа што му припаѓа. Токму затоа, иако сè уште не склучила втор брак, таа сепак возвратила (*ἀποκατέστησε, restituit*) и му го дала предбрачниот подарок на синот. Меѓутоа, синот не ѝ останал жив, но заминал од овој свет пред мајката да посака да влезе во втор брак.

И дамнешниот закон и овој нашиот, ги повикаа обете, и ќерката и мајката, на наследството на младичот. Ако мајката останела во претходниот брак, немаше да има никакво иследување, но таа притиска за

⁴ Преводот на новелата е направен според грчкиот текст во изданието на Shoell наведено во билблиографијата, и затоа ќе се користи грчката терминологија за одредени титули и институции.

⁵ Титулата *magister officiorum* во грчкиот не е преведена, туку е транскрибирана. Се работи за највисокиот службеник на царскиот двор, чија служба опфаќа различни обврски во врска со дворската бирократија (*officia palatina*) и секретаријатот. Установена е во доцната империја, кога почнува да се развива бирократскиот апарат наместо изборните служби. Во овој период, кога е објавена уредбата, службата магистер на светите царски служби ја држел Хермоген, кој умира 535/536 година, а имено набрзо по оваа уредба.

втор маж. Таа го има целосното право на користење ($\chi\rho\eta\sigma\iota\varsigma$) на предбрачниот подарок, бидејќи со таков услов бил даден [на синот]: таа да го има правото на користење, а синот да го има правото на сопственост ($\delta\epsilon\sigma\tau\omicron\tau\epsilon\iota\alpha\nu$). Но ќерката се заканува да го преземе целосно правото на сопственост, не толку според тоа што го наследува брат ѝ, туку според тоа што татко ѝ го дал на мајка ѝ; таа вели дека мајка ѝ нема никакво право да ја задржи сопственоста на подарокот врз основа на никаква причина, кога веќе склучува втор брак. Но мајката смета дека ова веќе не е само предбрачен подарок, туку е измешано и со имотот на синот; а нејзе ѝ припаѓаат правото на сопственост и правото на употреба на шест унци⁶ од имотот, но како наследство, а не [веќе] како подарок.

Не е само ова спорно, туку ќерката е во расправија со мајката и за самото наследство од братот. Мајката, од една страна, смета дека треба да наследи половина дел (врз основа на тоа што ние ја повикуваме на наследството на синот, и затоа што починатиот син има само една сестра, којашто е повикана со неа), но ќерката, од друга страна, многу настојчиво притиска да го добие наследството од братот врз основа на претходното законодавство⁷. Таа тврди дека мајка ѝ, доколку не влегува во втор брак, со право ќе се спротивставела за наследството од брат ѝ, но штом заминува кај вториот маж, нејзе ѝ се одзема сè што стекнал синот од татковиот имот. Така, доколку синот умрел по [склучувањето на] вториот брак, [ќерката тврди дека] таа самата ќе станела господарка ($\chi\upsilon\rho\iota\alpha$, *domina*)⁸ на неговиот имот без разлика од каде е стекнат, врз основа на обете уредби, коишто решаваат вакви работи. Но, мајката е цврсто убедена дека овие уредби се сурови и не вредат за нашето човечко време. Освен тоа, таа се служи со една уредба објавена од нас, и вели дека не се разликува од претходните [уредби], и дека [законот] не е дека не ги повикува [на наследство] мајките кои сè уште не влегле во втор брак заедно со децата, туку оние што веќе влегле во втор брак. Оттука нагласува дека ова е необично, бидејќи таа покажувала љубов кон синот

⁶ Една унција е 1/12 од имотот. Шест унци се 6/12, односно половина од имотот.

⁷ Претходното законодавство се законите во Кодексот на Јустинијан, *Cod. Just.* 6.56.5 и 6.56.7. Вториот закон е издаден од Јустинијан во 528 година. Имено, мајката, ако влегува во втор брак, не може да го наследи оној имот од синот што му е татковина, туку само она што го стекнал по друга основа. Предбрачниот подарок, во овој случај, сестрата го третира како имот од таткото, бидејќи *de facto* нивниот татко ѝ го дал на нивната мајка по правна основа (*iusta causa*) предбрачен подарок, иако овој вид имот не се спомнува во оваа уредба.

⁸ Ќе го стекнела правото на сопственост.

врз основа на правото на избор (ἐπιλογή, *ius electionis*)⁹, и сметала дека со тоа добива назад подарок, а не едноставно добивка (κέρδος, *lucrum*) што не се пресметува.

Откако внимателно го разгледавме ова, и откако ја испитавме целата теорија за таквите права на избор и наследства, одлучивме дека треба да објавиме нов закон за оваа работа, според кој и сегашново иследување добива разврска.

ГЛАВА I

И така, размисливме да не ја оставиме работата за правото на избор збунувачка и неразрешена, туку да го воспоставиме овој ред: Штом мајката еднаш влезе во втор брак, добивката и правото на сопственост на предбрачниот подарок веднаш го добиваат сите деца, а мајката нема право да избира некои од децата, а други да ги лиши од честа, бидејќи кон сите заедно се огрешила со вториот брак. Според тоа и во сегашниов случај, целосното право на сопственост на предбрачниот подарок ќе го стекне ќерката, а правото на користење нека биде зачувано за мајката додека е жива. Според нашата уредба (διάταξις, *constitutio*), ако мајката умре пред ќерката, ќерката го добива целиот предбрачен подарок; но ако умре прво ќерката, добивката [од подарокот] според договорот во случај на бездетност останува кај мајката, но останатиот дел е на ќерката, која на смрт го остава на своите наследници, ако има такви што се повикаат според законот.

ГЛАВА II

Кон овој закон додаваме едно полезно зголемување и дополне-ние, нешто што постојано се случува, но досега не било востановено со закон. Ако се случи мајката, додека сè уште не склучила втор брак, да даде некој дел од својот предбрачен подарок или каква било ствар од него, или, пак, целиот го отуѓи (ἐκποίησης, *alienatio*) на каков било начин, но не на свое дете, туку на надворешно лице (τινὶ τῶν ἕξωθεν, *extraneus*), а потоа отиде кај вториот маж, јасно е дека со настанување на вториот брак, постапката на отуѓување се укинува. Но и тоа не е безусловно, туку остану-

⁹ Мајката се повикава на уредбата во *Cod. Just.* 5.9.5., која делумно соодветствува со Новела 14 од Теодосиј: *Dividendi quoque res inter eos ipsos liberos parentibus pro suo arbitrio vel eligendi quem voluerint licentiam non negamus*. Меѓутоа, со овој закон, како и со Новела 22 од Јустинијан, издадена подоцна, се поништува правото на избор.

ва нерешено (*ἐν μετεώρῳ*, in suspensio) и за отуѓувањето и за укинувањето (*ἀνατροπή*, evacuatio). Зашто ако децата останат живи, се укинува целосно она што настанало, бидејќи според законот сопственоста на предбрачниот подарок се води на децата, без разлика дали мајката направила нешто за штета на децата или не. Но доколку сите умрат пред мајката, зделката останува важечка, не во однос на целото наследство, туку за она што е согласно со договорот за бездетност, којшто ние први го воведовме и неодамна го озаконивме пишувајќи го законот за оваа работа. Во однос на еден дел зделката ќе биде важечка, но во однос на друг дел ќе се прогласи за неважечка. Тоа значи дека ќе биде важечка во однос на она што останува кај мајката врз основа на договорот за бездетност, а ќе биде неважечка во однос на она што е пренесено на наследниците на детето. Па така, ако се најде дека мајката е единствена наследничка на синот, целата [зделка] веднаш ќе биде важечка.

1. Казните за оние што влегуваат во втор брак се исти и за мажот и за жената: мажот кога влегува во втор брак го загрозува мирозот, а жената подарокот што е даден пред или за време на бракот. Овој закон нека биде даден за обајцата [*и за мажот и за жената*], и нека се однесува и на правото на избор и на отуѓувањето и на добивката.

ГЛАВА III

Преостанува, значи, да се земат предвид оние работи што се однесуваат на наследствата од децата, за кои и сегашниот случај е во спор. Сметавме дека е нужно со општ закон да се даде пресуда за сегашниов случај, кој воедно ќе биде одлука за сите случаи што ќе бидат покренати во иднина.

Објавуваме дека ако детето, без разлика машко или женско, направи завештание, другите ствари што ги стекнало по предбрачниот подарок, според законот, нека одат кај оние што се назначени за наследници. Овде ништо не може да ја спречи мајката да биде назначена за наследник на детето, но правата што ѝ се дадени, макар и против завештанието, се важечки и во случај детето да ја изостави или неразумно ја лиши од наследство. Ако [детето] умре без завештание, неговиот дел, доколку има свои деца, оди кај нив. Но ако нема свои деца, повикот би се однесувал на браќата и на сестрите, но според нашето законодавство и мајката заедно со браќата и сестрите добива дел од наследството, за кој сигурно добива и право на сопственост, без разлика дали влегла или не во втор брак. Имено, нема да ги направиме посурови казните за жените

што имаат втор маж, и следствено нема ги доведеме во сурова ситуација што не вреди за нашето време, така што поради страв ќе одбијат честит брак, иако е втор што би го склучиле, и ќе лутаат во некои недозволени врски и можеби во блуд со своите слуги, ќе се однесуваат неморално и незаконски, штом не им е дозволено законски да бидат честити.

Сакаме да ја прогласиме за неважечка онаа уредба објавена во петтата книга од Кодексот во име на нашата побожност, со која се определуваат работите за наследство од децата, чии мајки, коишто влегле во втор брак, ги надживеале нив; исто и онаа уредба во шестата книга од истата збирка под насловот на Тертулијан, што се однесува на жени што влегле во втор брак, но пред да го склучат вториот брак ги изгубиле своите деца.¹⁰ [Наместо тоа,] мајката секако да се повика на наследство на детето заедно со браќата и сестрите и тоа да го има сигурно, без да биде оштетена од вториот брак. Ова да биде важечко и за сегашниов случај, поради кој се покрена овој закон, а имено мајката заедно со ќерката да го добие наследството. А откако ќе го прими нека го има во сопственост неопделиво, со ништо да не биде оштетена од надежта за вториот брак, туку да биде назначена за господарка (*хорја*) на имотот целосно заедно со ќерка ѝ. Добра работа би било, а и за пофалба и вредна за посакување, жените да бидат така расположени благородно, што кога еднаш ќе влезат во брак да го чуваат недопрено леглото на починатиот; на таквата жена ѝ се воодушевуваме и ја фалиме и ја ставаме не далеку од состојба на девственост. Но ако нема сила (не е недолично ако е млада така да страда), ниту може да ги издржи поривите на природата, не треба да биде казнета поради тоа ниту да ѝ бидат забранети општите закони. Нека отиде благородно кај друг маж, нека се воздржува од секаква расипаност и нека ужива во наследството од децата. На овој начин таа повеќе ќе ги сака и нема да ги гледа како некои омразени, затоа што била подложена на сурови казни.

Како што не ги лишуваме татковците од наследството на нивните деца, иако влегле во втор брак, а ниту има некој закон што го кажува тоа, исто така и на мајките не им го одземаме наследството од децата, без разлика дали отишле кај вториот маж, или нивните деца умреле пред или по вториот брак. Се разбира, поради нелогичноста на законот,

¹⁰ Упатува на *Cod. Just.* 5.9.5 и *SC Tertullianum*, објавен во времето на Хадријан, што се однесува на правата на мајката да ги наследат своите деца кога има интестатско наследување, како што може да се види од *Кодексот* на Јустинијан (*Cod. Just.* 6.56), од *Институциите* (*Inst.* 3.3) и *Дигести* (*Dig.* 38.17.).

доколку сите деца умрат пред мајката и не остават деца или внуци, казната нема да биде ништо помала; мајката нема да ги наследи, дури и да умреле без деца, туку нечовечки ќе биде лишена од нивното наследство. Залудно се измачувала на раѓање, залудно ги исчувала, а ќе биде подложена на казни поради законскиот брак. Нив, пак, ќе ги наследат некои подалечни роднини, додека мајката неразумно ќе биде исфрлена. Според тоа, и таа нека наследи од децата, а овој закон нека биде човекољубив и милостив, којшто ќе ги помири мајките со децата.

Да го заклучиме овој дел од законот: како што ја изедначуваме мајката со таткото [во правата] според претходно кажаното, објавуваме дека таа, исто така е подложна на истите казни за предбрачниот подарок, како што е подложен и таткото за миразот; а на наследството од децата едноставно да дојдат и таткото и мајката, според барањата што се поднесуваат за секој посебен случај. Она што го имаат татковците, без разлика дали влегуваат во втор брак или не, тоа да го имаат и мајките; мајките да се повикаат на наследството на детето, без разлика дали се веќе во втор брак или подоцна ќе влезат.

1. [Мајката] штом ќе влезе во втор брак, дури и да е наследничка на детето, не може да ужива во предбрачниот подарок, туку тоа е добивка само на децата што им се доделува според законот¹¹ и не се смета како дел од наследството на детето, туку и понатаму ја задржува природата на предбрачен подарок. Токму овие работи е соодветно да важат и за оние жени што сега се вдовици, кои наследиле од сопствените деца, но не влегле во втор брак, иако планираат да влезат. Тоа е, значи, за овие работи, и нека биде објавено како закон засекогаш.

ГЛАВА IV

Врз основа на вториот брак на жените и предбрачниот подарок, има и друга работа што помисливме дека ќе оди добро да се додаде на погоре реченото. Во претходните уредби беше дозволено право на избор на жената која влегува во втор брак, дали сака да го земе предбрачниот подарок, доколку дозволува договорот, па да им даде јамство на децата дека ќе им го реституира откако умре, или, ако не може да даде јамство, или можеби не сака, да го остави имотот од предбрачниот подарок

¹¹ Мајката губи право на плодот (usufructus) или користење (usus) на предбрачниот подарок, зашто профитот (κέρδος, lucrum) од подарокот припаѓа на наследниците на нејзините деца откако таа склучила втор брак.

на децата, а тие да ѝ плаќаат данок од третина од еден процент¹². Поттикнати од разновидноста на барањата што се создаваат, ние откривме дека младите се во опасност од ова; ако предбрачниот подарок е во пари, а тие немаат злато, принудени се да го продадат сиот татков имот, за да се разреши долгот за предбрачниот подарок, иако според законот кај нив доаѓа предбрачниот подарок. Заради тоа мислење дека треба да го дадеме следново устројство за работата.

Ако некој предал имот за предбрачен подарок, и доколку сиот имот е назначен недвижен, правото на употреба (ἡ χρῆσις, *usus*) останува кај мајката; тоа треба да биде нејзин избор, а не да одбие или да бара од децата камата за вредноста на имотот. Значи, таа треба да се грижи за имотот, како што налага законот за оние што имаат право на употреба, да го чува според древните закони за нејзините деца додека се живи. Или, ако сите починат, според нашиот закон делот на мајката во случај на бездетност е обезбеден за неа, а останатиот дел на наследниците на децата. Ако сиот предбрачен подарок е востановен во пари или во друг подвижен имот, тогаш мајката ќе зема камата од третина [од еден процент], според веќе објавеното јамство, но не и да бара злато од децата. Исклучок е кога имотот на мажот ѝ е изобилен, па има злато, сребро, облека или што било кое е назначено писмено за мајката. Во таков случај ќе ѝ дадеме право на избор на мајката, дали сака да го земе имотот и да им даде јамство, или да се погрижи за веќе споменатата камата според законите од претходно и според нашиот закон. Ако имотот е мешан, така што еден дел од подарокот е во пари, а друг е недвижен имот, недвижните работи секако остануваат кај мајката, оние што ѝ овозможуваат да се прехрани, а во врска со подвижните да важи она што го објавивме претходно, како да е сиот имот од предбрачниот подарок востановен како подвижен.

ГЛАВА V

Сметаме дека и оваа работа, која е нејасна во претходното законодавство и која ретко се испитува во судовите, треба јасно да се опфати во закон и да се предаде на употреба и да се уведе во судовите, за да биде положена за општа помош. Ако одредени лица се здружат меѓу себе поради договор за мираз или предбрачен подарок, под услов мажот да го

¹² Една третина од еден процент е месечно, а 4 проценти на годишно ниво; „јамство“ (ἀσφάλεια, *cautio*) е гаранција што треба да ја даде во овој случај мајката (должник), која во случај да не се исполнат условите оди кај децата (доверители).

даде предбрачниот подарок, а жената да го донесе миразот којшто или самата го обезбедила или ѝ го дал таткото или некое друго надворешно лице, а потоа излезе дека во текот на целиот брак миразот не му бил даден на сопругот, туку тој го поднел товарот на бракот, а бракот по смртта на мажот се разреши, не би било воопшто праведно жената која не дала мираз на својот сопруг да го земе предбрачниот подарок. Дури и ако не го дала целосно, самата треба да бара толкав дел од дарот, колку што дала мираз. Ние сите ја љубиме еднаквоста и справедливоста и сакаме таа да превладее во сите други области, како и во брачните врски. Според тоа, таа што не дала ништо, ништо нема да земе, а таа што дала помалку од она што договорила, нека земе само толкав дел, колку што дала. Ова нека биде корисно дополнување на сегашниот закон, што разрешува многу од работите за кои постојано има спорови, но само што беа објавени во закон од нас. Сакаме овој закон да биде важечки и за случајот што го даде поттикот и за случаите што зависат од судовите, како и за сите случаи што ќе бидат во иднина.

[ЗАКЛУЧОК]

Твоето Височество нека побрза да ги предаде во практична употреба овие наши сегашни одлуки и да ги направи јавни за сите со сопствени средства за известување, за да имаат важност во сите градови каде што владее нашиот закон и да стане јасно на сите според она што сме го определиле ние.

Објавена во Константинопол, на 17 ден пред Априлските Календи [= 16 март], за време на конзулатот на најистакнатиот Велисарииј, во тринаесеттата индикција [= 535 г.]¹³

¹³ Датирањето на крајот од уредбата и во двете верзии, грчката и латинската, е на латински јазик.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Frier, Bruce. (ed.) *The Codex of Justinian. A New Annotated. Translation, with Parallel Latin and Greek Text.* Vols. 1-3.
- Kruger, Paulus. (ed.) *Corpus iuris civilis*, vol. 2, *Codex Iustinianus*, Berolini, 1906.
- Kruger, Paulus. (ed.) *Corpus iuris civilis*, vol. 1, *Institutiones*, Berolini, 1928.
- Pharr, Clyde. (ed.) *The Theodosian Code and Novels and the Sirmondian Constitutions: A Translation with Commentary, Glossary, and Bibliography.* Princeton University Press, 1952.
- Sandars, Thomas Collett. (ed.) *The Institutes of Justinian* with English introduction, translation and notes. London: Longmans, Green, and Co., 1865.
- Sarris, Peter, David J. D. Miller. (eds.) *The Novels of Justinian: A Complete Annotated English Translation.* Cambridge University Press, 2018.
- Schoell, Rudolfus-Kroll, Guilelmus. (ed.) *Corpus Iurus Civilis, Novellae*, Vol. 3, Apud Wiedmannos, Berlin, Germany, 1895, repr. 1959.
- Treggiari, Susan. *Roman Marriage: Iusti Coniuges from the Time of Cicero to the Time of Ulpian.* Clarendon Press, Oxford, 1991.
- Јустинијан, Дигести* : избор од брачното право: 23-24, предговор, превод од латински јазик, белешки и индекс Даниела Тошева. Скопје : Д. Тошева-Николовска, 2019.